

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 ONDERWERP VAN ONDERSOEK

Die dekonstruksie van tradisionele probleemrealiteite in 'n plattelandse gemeenskap. 'n Narratief-pastorale perspektief.

1.2 AANLEIDING TOT DIE KEUSE VAN HIERDIE ONDERWERP

Gedurende 1994 en 1995 het ek 'n M.Th. kursus in pastorale gesinsterapie gedoen aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat, en sodoende kennis gemaak met die terapeutiese werk van Michael White en David Epston. White werk onder meer met dekonstruksieteorie binne 'n narratiewe benadering. Dit het my geïnteresseerd gemaak om meer te wete te kom van dekonstruksieteorie, en die moontlike benutting en ontwikkeling daarvan in narratiewe pastoraat. Die M.Th-studie en veral ook latere leeswerk oor dekonstruksie het my meer en meer laat dink vanuit 'n postmoderne raamwerk.

In die proses van ontwikkeling as terapeut het ek al meer lief geword vir terapeutiese werk. Vyf jaar in die platteland het my lief gemaak vir die plattelandse bediening met sy mense en kontekste waarbinne probleme gekonstrueer word, sin gesoek word en vreugde gedeel word. Verlaas die probleme wat mense konstrueer met betrekking tot outoriteit, tipering en tradisionele instellings, het my meer en meer geïnteresseer.

1.3 BEGRENSING VAN DIE ONDERSOEK

Die navorsing gaan gedoen word vanuit 'n postmoderne wetenskapsoriëntering en daarom vanuit 'n postmoderne epistemologie. Epistemologie is onder meer die vra na die filosofiese uitgangspunt oor die aard en kenbaarheid van werklikheid. Watter aannames word gemaak oor die aard en kenbaarheid daarvan? Hoe ken ons? (Guttman 1991:56). Epistemologie vra wel na die wat, maar veral na die hoe – die wyse – waarop daar tot kennis gekom word.

Die epistemologiese uitgangspunt van hierdie studie is dat daar tot kennis (weet, *knowledge*) gekom word in verhalende, dekonstruktiewe, en sosiaal-konstruksionistiese diskoersbetrokkenheid. Dit het die implikasie dat alle kennis se 'vastheid' en 'waarheid' onlosmaaklik saamhang met kontekstualiteit en temporaliteit; die *hier* en die *nou* waar en waarin dit ontwikkel word. Waarheidsaansprake met betrekking tot kennis dekonstrueer deurlopend in 'n *play of difference (différance)*. Ek sluit in my pastoraal-terapeutiese navorsing daarby aan.

My betrokkenheid as pastor sal pastoraal-terapeuties van aard wees. Wetenskaplik gesproke bring dit die studie tuis in die veld van die postmoderne teologie en nader bepaald die pastoraal-terapeutiese praktiese teologie.

Die prosesnavorsing wat gedoen gaan word, behels 'n ondersoek binne die konteks van 'n bepaalde plattelandse bediening.

- ✿ Die plattelandse omgewing is familie-intensief. Mense met verwantskap oor verskeie generasies in uitgebreide families woon saam in die gemeenskap. Jongmense wat gaan studeer of werk, kom dikwels in hul laat twintigerjare terug na die boerderygemeenskap waar daar dan dikwels saamgewerk word in familiebelange. Patriargale waardes funksioneer nog sterk in die gemeenskap.

- ✿ Die plattelandse omgewing is kerk-intensief van aard. Die NG Kerk is 'n invloedryke tradisionele instelling in die gemeenskap. Vir baie verteenwoordig die kerk dit wat vas en seker staan oor alle tye heen. Daar is egter ook onrustigheid, onsekerheid en spanning vanweë verskuiwings in waarde- en geloofsoriënterings.
- ✿ Daar is 'n besondere sterk geïntegreerdheid van woonwêreld en werkswêreld, en 'n taamlike groot onderlinge afhanklikheid van mekaar se goedgesindheid en meelewendheid. Daar is 'n intense bewustheid en beoordeling van mekaar se doen en late, bewegings en assosiasies. Dit bring 'n bepaalde gehegtheid in die gemeenskap, ook die kerkgemeenskap, mee. Dit bring ook spanning en konflik mee.
- ✿ Daar is egter ook die bewustheid van *die ander* gemeenskappe, byvoorbeeld die wit of bruin gemeenskap, die Afrikaanssprekende wit gemeenskap (meestal NG Kerk-lidmate) of Engelssprekende wit gemeenskap, die ander kerkgemeenskappe, inwoners wat hier gebore en getoë is of die wat van buite gekom het. Apartheid het meegebring dat onderskeie wit en bruin woonbuurte gevestig het en dat die wit gemeenskap 'n tradisioneel bevoordeelde gemeenskap was en tans nog die vrugte daarvan pluk.

Geen tiperende kategorisering kan egter reg laat geskied aan die lewe van 'n gemeenskap nie en ek sal dit in gedagte hou in die navorsing. Enige omgewing is meer en anders as wat tiperend beskryf kan word. Hierdie 'meer en anders', baie waarvan ek selfs nie eers bewus is in my omgewing nie, speel oral 'n bepalende rol en sal ook in die navorsing 'n rol speel. Heterogeniteit en andersheid is altyd in spel, en word juis belig deur dekonstruktiewe betrokkenheid.

Die aksievelde (Müller, Van Deventer & Human 2001:4) waarop die ondersoek veral sal fokus, is dié van outoriteit, tipering en tradisionele instellings. Die

aksies wat beskryf sal word, speel egter op meer velde af. Ook sulke aksies sal beskryf word. Narratiewe navorsing behels nie in die eerste plek aksies en aksievelde nie, maar mense (Müller et al 2001:6). Gesprekvoering en verhale sou slegs beperk kon word tot 'n bepaalde aksieveld onder streng beheer deur 'n terapeut. Dit is nie die aard van postmoderne narratiewe navorsing nie. Ek as navorser beskryf in hierdie navorsingsverslag egter wel terapeutiese prosesse en dele van prosesse waar dikwels op die vermelde velde beweeg word.

Die navorsing word gedoen deur my as pastor, in die gang van my pastoraal-terapeutiese bediening. Hierdie bediening geskied vanuit 'n gemeente wat sy bedieninge ook probeer verstaan as tot heil vir die wyer gemeenskap en vir die hele wêreld. Nie net gemeentede word pastoraal bedien nie.

Die persone wat saam met my betrokke sal wees in die terapeutiese prosesse word beskou as ko-navorsers (Müller et al 2001:1-13).

Die gemeente self bestaan bykans net uit wit Afrikaners. Ek self is 'n heteroseksuele, getroude wit Afrikaner binne die wyer Suid-Afrikaanse gemeenskap.

Alhoewel ek pastoraal merendeels betrokke is by lidmate van die gemeente, strek my betrokkenheid ook verder uit na mense van die wyer gemeenskap. Ook nie-lidmate binne die geografiese gebied van die gemeente, sowel as mense van omliggende gebiede en gemeentes van die NG Kerk, word bedien. Die omliggende geografiese gebied deel baie van die kontekste van my eie gebied, en sou in baie opsigte ook as plaaslik beskryf kon word.

Die geografiese gebied van die gemeente val binne die Wes-Kaapse platteland, maar word tog afgegrens van omliggende gebiede en gemeentes deur berge en 'n streeknaam. Dis 'n uitgestrekte gebied wat oor tagtig kilometer strek. Vyftig kilometer strek noord-oos en dertig kilometer strek suid-wes van die dorp. Die mense woon meesal in skilderagtige valleie.

Dorpsmense, plaasmense, mense van enige geslag, ouderdom of kulturele herkoms, sal betrek word in die ondersoek indien ek in die gang van my bediening by hulle betrokke raak.

Die diskoersnavorsing sal nie noodwendig net in 'n spreekkamerkonteks geskied nie, maar die 'spreekkamer' kan ook wees waar ek beweeg in die gebied tussen die mense.

1.4 GEKONSTRUEERDE PROBLEEMREALITEITE

Die verwagting wat ek het, is dat probleemrealiteite binne die velde van outoriteit, tipering en tradisionele instellings gekonstrueer sal word. Probleemrealiteite waarin ek veral geïnteresseerd is, is dié wat verband hou met outoritarisme, stereotipering en tradisionalisme, en wat gekonstrueer word binne persoonlike verhale, gesinsverhale, familieverhale, kerkverhale en ander verhale van die wyer gemeenskap.

In hoofstuk drie sal verduidelik word hoekom outoriteit, tipering – onder meer in terme van ras, ouderdom, lewensfase, geslag, seksuele oriëntasie, afkoms, mag, status, siekte, verwantskap, armoede, norme, waardes en geloof – en tradisionele instellings sulke magtige sosiale konstruerings is. Die kenniskonstruksie daarvan kry maklik 'n waarheidstatus. Daar word moeilik effektiewe weerstand gebied teen probleemrealiteite en hul effekte wat hierbinne verhaal word.

Sodanige gekonstrueerde probleemrealiteite sluit ander bevrydende moontlikhede uit of marginaliseer dit. Die konteksgebonde gekonstrueerdheid van realiteite word nie voldoende verreken nie. Wat gekonstrueer is in die verlede, word dikwels as onveranderlik, as vasstaande, as 'n gegewe realiteit beskou. Dominante geloofs- en waardeoriëntasies van tradisionele instellings word dikwels as 'n vasstaande gegewe beskou. Die gekonstrueerdheid

daarvan word nie genoegsaam verreken nie. Ander moontlikhede word dan ook nie as geldige alternatiewe verreken, verken en ontwikkel nie. Wat dit nog meer problematies maak, is wanneer sulke konstruksies as van God, as God se wil, beskou word.

Konflik ontstaan dikwels omdat die ander en die andersheid nie inklusief hanteer word nie. Daar word met of-of skemas gewerk waar en-en skemas meer probleemoplossend kon wees. Marginalisering, magmsmisbruik, dwang, vrees en skuldgevoelens word dan deel van die gemeenskapslewe. Dominerende verhale versterk soms die gemeenskap in sy samehorigheid, maar werk ook mee tot marginalisering, verwerping, en onderwerping.

Die verhalings van 'n gekonstrueerde realiteit word 'n probleem wanneer die vermeende waarheid, vastheid, geldigheid, feitelikheid en gegewenheid dien tot stereotipering, marginalisering, magmsmisbruik, manipulerings, dwang en onderwerping, uitsigloosheid en hopeloosheid.

1.5 DOEL VAN DIE ONDERSOEK

1.5.1 Praktiese wysheid

Daar moet tot praktiese wysheid (Browning 1991:1,2) gekom word. Dit behels prakties-filosofiese sowel as prakties-teologiese wysheid. Ek as navorser wil nie net diensbaar wees aan die teologie nie, maar ook aan ander dissiplines.

Praktiese wysheid behels 'n integrasie van teorie en praktyk (Müller 1996:1,2). So 'n integrasie behels dat daar nie voorrang gegee word aan teorie of praktyk nie. Die konsep *toepassing* sal dan ook nie geld in die navorsing nie, aangesien dit sou kon impliseer dat die beweging net of hoofsaaklik van teorie na praktyk is. In praktiese wysheid word daar voortdurend beweeg van die een na die ander.

Dekonstruksieteorie en narratiewe teorie sal bestudeer word en daar sal aangetoon word hoekom 'n dekonstruktiewe en narratiewe benadering verantwoord is binne 'n postmoderne lewensbeskouing en epistemologie. Aangesien ek sal konseptualiseer dat dekonstruksie en konstruering van realiteite hand aan hand gaan, sal teorie met betrekking tot sosiale konstruksionisme ook bestudeer word, met die oog op sosiaal-konstruksionistiese betrokkenheid in die ontwikkeling van verhale.

My rol as narratiewe terapeut sal ook uitgeklaar word. Wat maak 'n postmoderne terapeut anders as 'n moderne terapeut? Watter implikasies het dit vir die terapeutiese proses en die verhouding tussen terapeut en die ander in terapie?

1.5.1.1 Prakties-teologiese wysheid

Die navorsing wil egter in besonder – hoewel nie uitsluitlik nie – diensbaar wees aan die pastoraal-terapeutiese praktiese teologie en daarom moet daar tot prakties-teologiese wysheid gekom word.

Müller (1996:5) definieer praktiese teologie as volg: 'Praktiese teologie is die sistematies-gestruktureerde, voortgaande hermeneutiese proses, waardeur gepoog word om menslike handeling, wat verband hou met die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap, teologies te verhelder en te vernuwe.' Ek sluit by hierdie definiëring aan.

1.5.2 Navorsing – en beskrywing – van handeling

Die handeling wat nagevors gaan word – en beskryf sal word in hoofstuk ses – is die aksies van die navorsers (pastor/terapeut en die *co-researchers*) in die pastoraal-terapeutiese prosesse, asook die handeling van andere wat optree in die verhale wat vertel word. Die navorser het nie 'n buiteposisie vanwaar objektiewe waarnemings gedoen kan word nie. 'While the structuralistic researcher has objectivity in mind by trying to be an observer from outside, and

by trying to bring about change from the outside, the narrative researcher has subjective integrity in mind and strives for participatory observation.' (Müller et al 2001:2). My eerste doel vir die prosesnavorsing is om deel te word van die prosesse en deel te neem aan die handelinge.

Die volgende handelinge word onderskei:

- ❁ **Interpretatiewe handelinge** soos die vertel van verhale; leringe; verduidelikings. Van besondere belang in hierdie navorsing is interpretasies as konstruerings van probleemrealiteite¹ binne die aksievelde van outoriteit, tipering en tradisionele instellings.
- ❁ **Dekonstruktiewe handelinge** waardeur aporias – twyfel, impasse, onbeslisbaarheid – geskep word. Vaste betekenis word omvergewerp in die lig van inkonsekwensies en die vermeerdering van moontlikhede. Dekonstruksie van gekonstrueerde probleemrealiteite sal nagevors word.
- ❁ **Versorgende handelinge** waardeur mense konkreet gehelp word. Dit is konkrete handelinge soos byvoorbeeld: om vir iemand sneesdoekies aan te gee; om iets vir of saam met iemand te doen wat begeleidend, ondersteunend of versoenend van aard is; om saam deel te neem aan 'n projek. Sodanige versorgende handelinge kan ook dekonstruksie in die hand werk.

Praktiese teologie neem kennis van die mense en hul stories, en van die prosesverhale, en neem ook deel daaraan. Ek as narratiewe pastorale

¹ 'n Probleem ontstaan eers wanneer iemand dit as 'n probleem konstrueer. Niks 'is' 'n probleem nie. Niks is werklik, na waarheid, 'n probleem nie. Iets word 'n probleem wanneer iemand dit as sodanig konstrueer binne bepaalde kontekste en vanuit bepaalde perspektiewe. In hoofstuk vier word onder meer gehandel met die sosiale konstruering en dekonstruksie van 'probleme'.

terapeut wil die navorsing so beskryf dat u as leser-teoloog nie ver daar buite voel nie.

1.5.3 Reflektering

Die navorsers sal in die loop van die terapeutiese prosesse en daarna reflekteer op die handeling in die praktyk. In terme van Smith (1988:89) se onderskeiding tussen 'evaluative goals' en 'truth goals' is die doelstellings van hierdie studie eerder evaluerend van aard. Alle evaluering of refleksie is egter interpretasie, en interpretasies is moontlikhede op grond van bepaalde perspektiewe. Die waarheidsaansprake van interpretasies dekonstrueer deurlopend.

Alle beskrywings en refleksies sal gedoen word ter wille van verdere refleksie deur andere wat nie deel van die prosesse was nie. Dit maak die navorsing deel van 'n voortgaande proses van sosiale konstruering en dekonstruksie. Diskoers oor die navorsingsgebeure is 'n voortgaande proses.

1.5.3.1 Prakties-teologiese reflektoring

Daar sal onder meer prakties-teologies gereflekteer word. Praktiese teologie vra na die verband tussen die handeling en die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap.² Die verhale van die Christen-geloofsgemeenskap kan beskou word as die teologie van die Christen-geloofsgemeenskap. Reflektering op die prosesse wat beskryf sal word, kan onder meer na aanleiding van die volgende vrae geskied:

² Hierdie verhale van die Christen-geloofsgemeenskap is onlosmaaklik verbonde aan die Bybel as Boek van die geloofsgemeenskap, sowel as aan interpretasies wat daaruit gegroei het en selfs in belydenistradisies beslag gekry het.

Een van die kernverhale van die Christen-geloofsgemeenskap is die heilsbetrokkenheid van God by mense en die wêreld (Stroup 1981:95).

- ⊗ Wat is die verhale – wat na vore kom in die terapeutiese prosesse – se implikasies vir mense en die wêreld?
- ⊗ Watter teologie funksioneer in die handeling?
- ⊗ Hoe realiseer pastorale sorg waardeur die heilshandeling van God bemiddel word?
- ⊗ Hoe kan die teologie-handeling en pastorale-sorghandeling die Christen-geloofsgemeenskap verryk en vernuwe met die oog op sy lewe in die wêreld?
- ⊗ Hoe sou die Christen-geloofsgemeenskap met sy teologiese tradisies – onder meer handelingstradisies – die navorsers en andere wat funksioneer in die navorsingsverhale kon verryk en vernuwe?

Ook teologiese refleksie deur die navorsers gedurende of na die terapeutiese prosesse word beskou as deel van die voortgaande proses van konstruering en dekonstruksie van prakties-teologiese wysheid.

In Hoofstuk vyf verduidelik ek my verstaan van teologie wat postmodern, Christelik, dekonstruktief, suspisiesus-hermeneuties, narratief, prakties en pastoraal-terapeuties is. Daardeur verduidelik ek ook my eie teologiese benadering en perspektiewe waarmee ek toetree tot pastoraal-terapeutiese prosesse. Ook daarop sal gereflekteer kan word in teologiese diskoers.

1.6 RELEVANSIE

1.6.1 Wetenskaplike relevansie

Die studie is wetenskaplik gesproke relevant.

Baie navorsing is al gedoen oor dekonstruksieteorie (Norris 1982; Taylor 1982, 1986; Bernet 1986; Ijsseling 1986; Moyaert 1986; Gasché 1987; Wood 1987; Brogan 1989; Silverman 1989; McCarthy 1991; Nealon 1993; Caputo 1997).

Baie navorsers het reeds die aard van dekonstruksie as postmodern beskryf (Taylor 1986; McCarthy 1991; Nealon 1993; Caputo 1997).

Dekonstruksieteorie is ook reeds tuis gebring binne die veld van narratiewe terapie (White & Epston 1990; Freedman & Combs 1996). Froma Walsh word aangehaal op die omslagblad van Freedman en Combs (1996):

Most therapists, while intrigued with social constructionist and narrative ideas, don't know how to apply them. Filling that gap in the literature, Freedman and Combs provide a lucid conceptual base and practical ways of doing this leading-edge work that makes it accessible to a broad range of therapists and trainees. They write as beautifully as they work, inviting and inspiring new potentials through creative collaboration. This is the best book for learning to do narrative therapy.

Baie navorsers het dekonstruksieteorie ook reeds tuisgebring binne die veld van teologie (Altizer 1982; Myers 1982; Raschke 1982; Scharlemann 1982; Taylor 1982, 1986; Winqvist 1982; Du Toit 1995), en meer spesifiek die veld van praktiese pastorale teologie (Dill 1996; Roux 1996; Müller 2000). Hierdie studie sal spesifiek fokus op dekonstruksie van probleemrealiteite wat verband hou met outoritarisme, stereotipering en tradisionalisme binne 'n plattelandse konteks. Sover ek weet is daar nog nie so 'n spesifieke studie gedoen nie. Dit maak die studie relevant.

Die studie is verder relevant in die lig van Brueggemann (1993:8-9) se konstruering oor die nuwe 'intellectual situation': Kenne is inherent kontekstueel, plaaslik en pluralisties van aard.

1.6.2 Kerklik-maatskaplike relevansie

Die studie is kerklik en maatskaplik relevant.

Binne 'n plattelandse omgewing met sy geïntegreerde, familie-intensiewe en kerk-intensiewe aard, outoritarisme, stereotiperings en tradisionalisme, funksioneer baie dominante verhale wat ander bevrydende moontlikhede uitsluit en dus verskralend werk. Die kerk as Christen-geloofsgemeenskap se roeping is onder meer om te vra na wat hierdie verhale se implikasies is vir mense en die wêreld, en om te handel in die lig van die heilsverhale van die Christen-geloofsgemeenskap vir die mense en die wêreld.

Don Browning (1991:1,2) maak 'n drieledige onderskeiding met betrekking tot die belewing van sinvolheid. Hy sluit by Tillich aan en verwys na grense tussen religieuse en sekulêre lewe, tussen tradisionaliteit en moderniteit.

- ⊗ 'People on the boundary' vra na die sin van die lewe van gemeenskappe. Hulle vra vrae soos: hoekom sou ons die wysheid en singewing van hierdie gemeenskappe vertrou? Hoekom sou ons ons energie gee om hierdie gemeenskappe te ondersteun? Hierdie grens-mense staan skepties vanweë die feilbaarheid en teenstrydighede, die duistere, onduidelike meersinnighede van hierdie gemeenskappe. Hulle staan skepties teenoor die kortsigtigheid en swakheid, gebrek aan mag, intellektuele onsekerheid en onbestendigheid. Aan hulle antwoord Browning: 'Don't close your minds permanently ... keep your minds open'.
- ⊗ 'Secured people' vra nie die vrae nie. Hulle ervaar sin in die lewe van die gemeenskappe en gee hulself in die gemeenskappe.
- ⊗ 'Alienated people' vra nie meer ernstig nie, omdat die bepaalde kultuurgemeenskap vir hulle irrelevant geword het. Aan diegene wat dit van die kerk dink, suggereer Browning dat hulle sy boek moet lees en weer

moet gaan dink, aangesien hierdie gemeenskap dalk meer sin maak as wat hulle in die eerste plek gedink het.

Hierdie studie is relevant om die kerk te help om pastoraal-terapeuties te funksioneer in 'n diverse samelewing met mense wat as veilige mense, vervreemde mense of grens-mense funksioneer in die instellings van die samelewings. Instellings soos kerk en gesin kan tot hulp wees, of kan meewerk tot die konstruering van probleemrealiteite.

1.7 NAVORSINGSMETODOLOGIE

1.7.1 Diskoers, gesprek

Verhaling van probleemrealiteite, dekonstruksie en sosiale konstruering van nuwe verhale sal plaasvind binne terapeutiese diskoers wat as *gesprek* beskryf kan word.

Die diskoersbetrokkenheid sal nie noodwendig net in 'n spreekkamer plaasvind nie, maar kan ook tydens huisbesoek, by vergaderings, funksies en ander byeenkomste, op straat en in werksplekke plaasvind.

Die navorser sal veral reflekerend, dekonstruktief, sosiaal-konstruktief en verhalend betrokke wees in die diskoerse. Dit moet eerder as benaderings verstaan word en nie as metodes nie. Narratief en dekonstruksie is nie te reduseer tot 'n metode nie.

1.7.2 Benadering-oriëntasie

1.7.2.1 Narratiewe benadering

Menswees is onder meer 'n leef in en deur narratiewe. Die vertel van stories is handeling wat baie algemeen en vir niemand vreemd is nie. Mense leef

gemaklik in die vertel van verhale. Verhale is ook hoogs onstabiele interpretasies en daarom is die verhalende konstruering van probleemrealiteite geredelik dekonstrueerbaar.

In die lig van bogenoemde word hierdie navorsing gedoen vanuit 'n narratiewe benadering. Ek as navorser sal moeite doen om die gesprekke waarbinne probleemrealiteite gekonstrueer word, narratief te laat verloop.

Die navorsing kan beskou word as *narrative research* (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998:2). Die begrip *narrative research* sou egter meerduidig gebruik kan word. Lieblich en andere (1998:2) definieer dit as volg: '*Narrative research, according to our definition, refers to any study that uses or analyzes narrative materials. The data can be collected as a story (a life story provided in an interview or a literary work) or in a different manner.*'

Ook Mishler (1986:68) werk met 'n benadering waarin verhale as onderwerpe en dus materiaal vir navorsing beskou word. Mishler beskou dit as 'n hersiening van die voorveronderstellings en doelstellings van 'standard interviewing practice' waar respondente se stories onderdruk word deurdat slegs response wat beantwoord aan eng gespesifiseerde navorsingsvrae, as relevant beskou word. Onderdrukking van stories volg ook op 'n benadering waar die onderhoudvoerder die gesprek probeer beheer en stuur na 'n doel. Dit is moeilik om stories te stuur, beheer, kodifiseer en kwantifiseer.

In hierdie navorsing word egter nog 'n verdere perspektief gevoeg by bogenoemde perspektiewe van Mishler, Lieblich en andere. Nie slegs verhale wat in die terapeutiese prosesse vertel word sal beskou word as navorsingsmateriaal nie. Die prosesse self sal as navorsingsverhale en daarom as navorsingsmateriaal beskou word. Daar kan dus ook nie gepraat word van die insameling van data nie, aangesien die navorser self deel is van die navorsing en nie daar buite staan nie. Dis 'n postmoderne benadering.

In hierdie postmoderne benadering vind ek ook aansluiting by Müller en andere (2001:1-13) se narratiewe benadering tot navorsing. Die navorser word ingetrek in die stories waarna hy/sy luister, en luister vanuit 'n *not-knowing*³ navorsingsposisionering. Hierin ondersteun Müller en andere se posisionering dié van Mishler. Die navorser oriënteer nie aan metodes nie en werk nie met spesifieke navorsingsvrae wat beantwoord moet word in die navorsingsproses nie. 'n Wye prentjie kom na vore deurdat mense toegelaat word om verhale te vertel, sonder dat hulle beperk word tot 'relevante' antwoorde op gespesifiseerde vrae.

My narratiewe benadering tot navorsing bring mee dat die navorsingsprosesse wat in hierdie verslag beskryf sal word ongestruktureerd is. Daar word slegs met die oog op eind-reflekterings deur die ko-navorsers van gespreksagendas gebruik gemaak. Tydens die terapeutiese prosesse word wel van terapeutiese modelle gebruik gemaak, om te help om die prosesse dekonstruktief, narratief, reflekerend en sosiaal-konstruksionisties verantwoord te laat verloop.

Binne die ongestruktureerde prosesse sal ek daarteen waak om nie die gesprekke oor te neem en die eie stemme van die andere stil te maak nie. 'We are more likely to find stories reported in studies using relatively unstructured interviews where respondents are invited to speak in their own voices, allowed to control the introduction and flow of topics, and encouraged to extend their responses.' (Mishler 1986:69).

Hierdie benadering mag vreemd en chaoties klink vir diegene wat navorsing doen onder streng metodologiese voorwaardes van spesifikasie, beheer en stuur. Begrippe soos: *not-knowing*; nie-metodies; nie-spesifiek; geen vaste gespreksagendas; en ongestruktureerd – klink chaoties. Juis binne 'n narratiewe benadering bring dit egter vloei en word engheid en beperktheid

³ Hierin vind Müller en andere aansluiting by Anderson en Goolishian. Ekself sal in hoofstuk vier nader ingaan op hierdie benadering van Goolishian en Anderson.

teengewerk. 'n Groot bedreiging vir wetenskapsbeoefening is juis wat Polkinghorne (1994:5) noem 'a narrow reductionist conception of reality.'

Sisteme is chaoties, kompleks en onvoorspelbaar, en kan nooit in isolasie van hul omgewing (kontekste) behandel word nie (Polkinghorne 1996:71). Die narratiewe benadering is verdraagsaam teenoor die chaotiese en onvoorspelbare. Dit floreer daarin en bring meer en meer aspekte en kontekste na vore. Die narratiewe benadering help ons om wyer prentjies te sien. In my benadering sluit ek aan by Polkinghorne (1996:18) wat in sy 'critical realism' praat van 'the subtlety and ultimate unspecifiability of the scientific method.'

1.7.2.2 Dekonstruktiewe benadering

Die styl van betrokkenheid sal dekonstruktief wees: suggestief; onseker; oop; kompliserend; speels; nie-essensieel.

1.7.2.3 Reflekerende benadering

Luister en vra en verslagdoening van verstaan is van besondere belang in gesprekvoering. Verstaan staan in die teken van twyfel, soeke en uitnodiging tot dekonstruksie van die verklaarde verstaan.

Ek as navorser sal tydens die prosesnavorsing reflekteer op die handeling. Ook die ko-navorsers sal deurlopend – tydens die prosesse – gevra word om te reflekteer op die handeling. Aan die einde van die verslag – hoofstuk sewe – sal daar eind-refleksies gedoen word. U as leser van die verslag word ook genooi om deel te neem aan die reflekerende proses.

Geen reflekerende handeling word as konklusie of slotsom beskou nie. Alle reflekerings is interpretasies wat vanuit bepaalde kontekste en perspektiewe gemaak word. Waar dit as waarheid aangebied word, is dit onderworpe aan dekonstruksie.

1.7.2.4 Sosiaal-konstruksionistiese benadering

Sosiaal-konstruksionisties word daar rigtinggewende keuses gemaak; oriënterings aan bepaalde moontlikhede. Dit is altyd voorlopig van aard. Die terapeut neem deel hieraan, so deursigtig moontlik. Konstruering moet verantwoordelik geskied. Dit moet eties verantwoordbaar wees met betrekking tot die ander, ook andere wat nie deel van die diskoers is nie.

1.7.3 Metodes

Wanneer die verhaling van ervaring, dekonstruksie en die skep van nuwe verhale, berekenend aktief nagestreef word in die terapeutiese proses, kry *dekonstruksie* en *verhaal* 'n metodologiese karakter. Hoewel daar gepraat kan word van dekonstruktiewe en narratiewe metodes, modelle, agendas en prosedures, kan daar egter nie sprake wees van 'die dekonstruksie-metode' of 'die narratief-metode' nie. Die fokus moet nie wees op die uitvoering van 'n program, die deurwerk van 'n agenda of die gebruik van prosedures (tegnieke) nie. Die fokus moet deurentyd op die vermeerdering van perspektiewe en verhalingsmoontlikhede wees.

Dekonstruktief-narratiewe metodes sluit in vermeerdering, verandering en verruiming van verhalende interpretasies, wat as alternatiewe moontlikhede naas die dominante probleemverhaal ontwikkel en geleef kan word. Die vermeerdering van verhale wat vanuit ander kontekste en geloofs- en waarde-oriëntasies vertel word, word gestimuleer. Dekonstruktiewe metodes sluit ook die vermeerdering van gespreksgenote in.

Deel van die navorsing is ook die verkenning van dekonstruktief-narratiewe metodes vanuit literatuur en terapeutiese prosesse. Metodologies sal daar in die navorsing aangesluit word by die narratiewe modelle van White en Epston (1990), sowel as Freedman en Combs (1996). Ander modelle sal ook verken word en waar bruikbaar sal elemente daarvan geïntegreer word.

Dekonstruktiewe en verhalende metodes moet binne hierdie navorsing postmodern en sosiaal-konstruksionisties verantwoord wees. Dit hou onder meer in:

- ✿ Die navorser is deelnemend betrokke in 'n diskoersverhouding. Almal in die proses word waardeur as konstrueerders en dekonstrueerders, met gelyke reg tot gesamentlike deelname aan die proses. Kennis (weet-konstrukte) word van alle deelnemers gebruik. Die navorser, ko-navorsers en ander ontmoet mekaar aanvanklik elk met 'n eie wêreld van teoretiese en praktiese weet-konstrukte, intuïesies, geloof, waardes, tradisies, voorkeure en afkeure. In die proses, in betrokkenheid, word dit met mekaar gedeel, gedekonstrueer en word opnuut gekonstrueer.
- ✿ Deelname deur die navorser/terapeut is vanuit 'n nie-weet posisionering. Die navorser as terapeut is ook nie daarop ingestel om by die "regte" of by die "ware" uit te kom nie.
- ✿ Die navorser kom nie van buite om iets te kom implementeer nie. Metodes mag nie dwingend, manipulatief of beherend van aard wees nie. Deur te kies vir 'n diskoersbenadering, kies ek ook teen die tradisionele (modernistiese) benadering met betrekking tot onderhoudvoering, naamlik dat die mag by die onderhoudvoerder setel.

In a standard interview respondents are presented with a predetermined scheme of relevances: topics, definitions of events, categories for response and evaluation are all introduced, framed, and specified by interviewers, who determine the adequacy and appropriateness of responses. Finally, researchers through their analyses and reports define the 'meaning' of responses and findings, whereas respondents

have no opportunity to comment upon interpretations of their words and intentions.

(Mishler, in Scheurich:69)

1.7.4 Kwalitatiewe beskrywende navorsing

In terms of our concern in this book, quantitative research deals mainly with numbers and statistics while qualitative research deals with discourse and its interpretation.

(Lieblich et al 1998:166)

In terme van bogenoemde onderskeiding tussen kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsing, is hierdie studie kwalitatief beskrywend van aard, en wel vanuit 'n postmoderne benadering.

Ek kan my vereenselwig met die volgende konnotasies wat Epstein (1988:185-195) heg aan kwalitatief-beskrywende navorsing: unieke konteks; nie-herhaalbare; verhalende beskrywing; beskrywing van komplekse sosiale prosesse.

Ook die volgende konnotasies van Mouton (1990:49,51,164) maak ruimte vir kwalitatiewe beskrywende navorsing vanuit 'n postmoderne benadering: idiografies (uniek-beskrywend); navorser is betrokke in gebeure; oop, sodat enige onverwagte gebeure geregistreer kan word; konteks word verreken maar nie gekontroleer nie; diepgaande onderhoude; nie-gestruktureerd.

1.7.4.1 Nie-essensiële beskrywing

Epstein (1988:185) reken dat kwalitatiewe navorsing, soos ook kwantitatiewe navorsing, poog om die essensiële karakter van sosiale en psigologiese verskynsels bloot te lê. Ek kan nie met so 'n konstruering saamgaan nie en sluit eerder aan by Lieblich en andere (1998:167) wat selfs die objektiewe

ideale van kwantitatiewe navorsing as 'n illusie beskou: '... no less than qualitative processing, the quantitative treatment of verbal texts requires a great number of (what may be justly considered) arbitrary definitions and decisions along the way to the final table of results. These simply turn the objectivity of such procedures, in our view, into an illusion.'

Dit maak ook ruimte vir aansluiting by Derrida wat in sy postmoderne taalfilosofie juis die essensialiserende, modernistiese ideaal van die Westerse metafisiese filosofie dekonstrueer. Hierdie studie sluit by Derrida se taalfilosofie aan en 'n hoofstuk word gewy aan postmodernisme en dekonstruksie. Taal is 'n spel van nimmereindigende betekening, *play of difference, différance*. Ook verhale as interpretasies van ervarings lê nie die werklikheid bloot nie.

Scheurich (1997:62) sluit aan by Mishler (1986, 1991) wat die verhouding tussen taal en betekenis beskryf as 'contextually grounded, unstable, ambiguous, and subject to endless reiteration'. Daar vind voortdurende betekenisverskuiwings plaas in diskoers. Dieselfde taal se betekenis verander na gelang van verskuiwing in konteks van byvoorbeeld plek, tyd en persone betrokke. Selfs 'n poging om die konteksfaktore so min moontlik te verander, sal nog nie stabiliteit en sekerheid in betekenisduiding bring nie. Wat gesê word en hoe dit gesê word, hang saam met wie die gespreksgenote is, wat hulle ras, klas, geslag of ouderdom is. Dikwels sê/vertel die persoon in onderhoud wat hy/sy dink die onderhoudvoerder sou wou hoor. Dikwels word selfsensuur toegepas. Die binneprosesse in al die diskoersgenote is sodanig dat slegs 'n gedeelte gerapporteer word in gesproke woorde. Daar word vinnig beweeg van een saak na 'n ander in die proses. Prosesse wat nie op die bewussynsvlak funksioneer nie, speel ook 'n rol (Scheurich 1997:67).

Kwalitatiewe metodes in hierdie navorsingsverslag wil geen essensies blootlê nie en kan dit trouens ook nie doen nie. Selfs al sou 'n beskrywing empiries en akkuraat genoem word, vind daar in die beskrywing 'n dekontekstualisering

van die navorsingsgebeure plaas. Scheurich (1997:63) verwys na prosesbeskrywings as 'decontextualized interview texts' en 'decontextualized data'.

The transcribed text of the interview becomes data in a sense very similar to quantitative data (Bogdan and Biklen, 1982; Strauss and Corbin, 1990). The physical, non-verbal aspects of communication disappear. The variations in tone, intensity, and rhythm disappear. The words are totally decontextualized.

(Scheurich 1997:63)

In hoofstuk twee sal die konsep *nie-teenwoordig en nie-afwesig* verduidelik word. Dit sal veral na aanleiding van die filosofie van Derrida gedoen word. In hierdie inleiding volstaan ek met die woorde van Scheurich (1997:63): 'The claim of accurate or valid representation ... simply serves to hide the overwhelming absent presence of the researcher and her/his modernist assumptions.'

1.7.4.2 Ryk beskrywings

Ter wille van ryk beskrywings tydens verslagdoening sal sover moontlik van hulpmiddels soos prosesaantekeninge gebruik gemaak word in die terapeutiese prosesse. Dit sal egter ook ter wille van die terapeutiese prosesse self gedoen word, ter wille van onthou en reflektoring.

1.7.4.3 Verantwoordelike beskrywing

Etiese oorwegings met betrekking tot die openbaarmaking van mense se lewensgebeure en lewensinterpretasies moet ook voortdurend in spel bly. Bakan (1996:3) verhaal die ontsteltenis van 'n student wat deur 'n professor gebruik is in 'n gevallestudie, sonder inagneming van die moontlike implikasies

vir die student toe sy lewensverhaal gepubliseer word. Narratiewe navorsing het ongetwyfeld 'n dilemma op die tafel. 'The most significant truths about human beings inhere in the stories of their lives. Yet they need protection for making their stories available to others.' (Bakan 1996:5). 'The extensive use of individuals' stories in narrative research clearly renders participants more vulnerable to exposure than conventional qualitative studies do.' (Chase 1996: 46).

In die lig van hierdie dilemma word in die navorsing soms gekies om bepaalde gebeure in die gesprek nie te beskryf nie. Soms word gegewens verander ten einde gespreksgenote te beskerm. Dit skep 'n ander probleem, naamlik 'n verdere dekontekstualisering van die navorsingsgebeure. Dis 'n groot uitdaging en verantwoordelikheid vir die navorser om eties verantwoord te wees en ook wetenskaplik relevant. Ook die leser van die verslag dra 'n groot etiese verantwoordelikheid met betrekking tot vertroulikheid.

1.8 OPSOMMING

Dekonstruksieteorie is reeds tuis gebring binne die velde van narratiewe terapie en postmoderne praktiese pastorale teologie. Hierdie studie word ook gedoen vanuit 'n postmoderne, narratief-pastorale perspektief. Die navorsing gaan gedoen word vanuit 'n postmoderne wetenskapsoriëntering en daarom vanuit 'n postmoderne epistemologie. Ek as navorser wil nie net diensbaar wees aan die teologie nie, maar ook aan ander dissiplines.

Die spesifieke fokus van hierdie studie maak dit relevant: *Die dekonstruksie van tradisionele probleemrealiteite in 'n plattelandse gemeenskap*. Daar sal veral gefokus word op die probleme wat mense konstrueer met betrekking tot die aksievelde: outoriteit; tipering; tradisionele instellings. Probleemrealiteite waarin ek veral geïnteresseerd is, is dié wat verband hou met outoritarisme, stereotipering en tradisionalisme, en wat gekonstrueer word binne persoonlike

verhale, gesinsverhale, familieverhale, kerkverhale en ander verhale van die wyer gemeenskap.

Die handeling wat nagevors gaan word – en beskryf sal word in hoofstuk ses – is die aksies van die navorsers (pastor/terapeut en die ko-navorsers) in die pastoraal-terapeutiese prosesse, asook die handeling van andere wat optree in die verhale wat vertel word. Die volgende handeling word onderskei: interpretatiewe handeling; dekonstruktiewe handeling; versorgende handeling.

Ekself sal as narratiewe terapeut betrokke wees. Geen navorsers het 'n buiteposisie vanwaar objektiewe waarnemings gedoen kan word nie. Ek wil die navorsing so beskryf dat u as leser nie ver daar buite voel nie. Alle beskrywings sal gedoen word ter wille van verdere diskoersbetrokkenheid/refleksie met en deur andere wat nie deel van die prosesse was nie.

Die navorsing kan beskou word as *narrative research*. Die terapeutiese prosesse self – en dus nie net verhale wat in die terapeutiese prosesse vertel word nie – sal ook as navorsingsverhale, en daarom as navorsingsmateriaal, beskou word. Ek as navorsers sal moeite doen om die gesprekke waarbinne probleemrealiteite gekonstrueer word, narratief te laat verloop.

Aangesien die navorsers self deel is van die navorsing en nie daar buite staan nie, kan daar ook nie gepraat word van die insameling van data nie. Dis 'n postmoderne benadering.

Daar sal nie aangedring word op response wat moet beantwoord aan eng gespesifiseerde navorsingsvrae nie. Dis 'n benadering waarin nie gepoog word om gesprekke te probeer beheer en stuur na 'n doel nie. Dis 'n ongestruktureerde benadering.

Daar sal wel van terapeutiese modelle gebruik gemaak word, modelle wat kan help om die prosesse dekonstruktief, narratief, reflekerend en sosiaal-

konstruksionisties verantwoord te laat verloop. Dekonstruktiewe en verhalende metodes moet binne hierdie navorsing postmodern en sosiaal-konstruksionisties verantwoord wees.

Die styl van betrokkenheid sal dekonstruktief wees: suggestief; onseker; oop; kompliserend; speels; nie-essensieel. Daar sal egter wel ook sosiaal-konstruksionisties keuses – oriënterings aan bepaalde moontlikhede – gemaak word. Dit is altyd voorlopig van aard en moet so deursigtig moontlik wees. Dit moet ook eties verantwoordbaar wees met betrekking tot die ander.

In terme van 'n onderskeiding tussen kwalitatief en kwantitatief is hierdie studie kwalitatief van aard. Kwalitatiewe metodes in hierdie navorsingsverslag wil egter geen essensies blootlê nie en kan dit trouens ook nie doen nie. Selfs al sou 'n beskrywing empiries en akkuraat genoem word, vind daar in die beskrywing 'n dekontekstualisering van die navorsingsgebeure plaas. Daar sal wel gestreef word na ryk beskrywings tydens verslagdoening.

Etiese oorwegings met betrekking tot die openbaarmaking van mense se lewensgebeure en lewensinterpretasies, moet ook voortdurend in spel bly.

1.9 BLIK OP VERDERE HOOFSTUKKE

In hoofstukke twee tot vyf sal ek my verstaan van die volgende verduidelik: postmodernisme en dekonstruksie; sosiale konstruksie en dekonstruksie; narratiewe betrokkenheid; postmoderne, Christelike, dekonstruktiewe, narratiewe pastorale teologie. Daardeur word die kontekste en perspektiewe verduidelik van waaruit ek betrokke raak in pastoraal-terapeutiese prosesse.